

BIBELENS BRUG I SJÆLESORGEN

– en undersøgelse af ét tysk, to svenske og ét dansk fagbidrag til brugen af bibelske tekster i sjælesorgen

Sogne- og sygehuspræst, cand.theol., MPhil et MA
Thomas Gudberg

Resumé: Artiklens forfatter skriver på baggrund af fire studier af Bibelens anvendelsespotentialer i sjælesorgen med det formål at anskueliggøre, hvad disse arbejder hver har at sige om emnet. De udvalgte forfattere er den tyske pastoralteolog Peter Bukowski, den svenske religionspsykolog Owe Wikström og den danske universitetsteolog Troels Nørager. Artiklens arbejde skildrer en sjælesorgshistorisk fremstilling dækkende en 10-årig periode (1984-1994), der belyser potentialer i Bibelen for den sjælesørgeriske praksis. Artiklen fremdrager af studiet af de fire pastoralteologiske bidrag praksisnære pointer, som lægger op til netop at bruge de bibelske tekster i den sjælesørgeriske praksis. Løbende bringer artiklens forfatter de tre teologers bidrag i diskussion med andre relevante aktører inden for det sjælesørgeriske felt og sætter ligeledes deres pointer i relation til den praksisnære sjælesørgeriske hverdag.

1 Indledning

Trods Bibelens oplagte inspiration til sjælesorgen har den praktiske teologiske interesse i Danmark for emnet været lille. I det hele taget er den fagteologiske bevågenhed for teologiens praktisside herhjemme foruroligende lille op igennem det 20. århundrede. Vel er *Dansk Teologisk Tidsskrift* et teoretisk teologisk tidsskrift, men det springer dog alligevel i øjnene, at der i tidsskriftets historie er uendeligt få artikler med overskrifter indikerende et praktiske teologisk indhold. Et eksempel er Hans Fuglsang-Damgaards »Sjælesorgens teori og praksis i Danmarks og Norges kirkeritual af 1685« fra 1945. Vi skal således også helt frem til 1972, før der kommer et professorat i faget Praktisk teo-

logi på Det Teologiske Fakultet i Århus, og fem år senere et adjunktur på Det Teologiske Fakultet i København i 1977. I 1980'erne spirer optagetheden af det praktiske teologiske fag dog yderligere og fra 1989 er det obligatorisk på teologiuddannelsen (Harbsmeier og Iversen 1995, 19). Den gødede jord giver næring til et praktiske teologisk tidsskrift. Det første nummer af *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* kommer i 1980. Bibelens brug i sjælesorgen er dog ej heller her i nogen særlig grad belyst. Sammenlagt må det derfor siges, at der i Danmark har været en diminutiv forskningsmæssig optagethed af at se på, hvilke ressourcer, der er tilgængelige for sjælesorgen i de bibelske skrifter. Indtil *Forandringens mulighed* af Donald Capps publiceres i 1990. Det værk skal vi vende tilbage til.

1.1 Artiklens fokus

For at fremme et positivt syn på brugen af de bibelske tekster i sjælesorgen, skal jeg i denne artikel ud fra en videnskabelig vinkel se på, hvad der trods alt er sagt om emnet. Jeg finder det interessant, og nødvendigt, i den sammenhæng også at gå uden for landets grænser for at finde litteratur, der behandler emnet. Jeg vælger tre væsentlige forfattere, som arbejder med emnet i tidsrummet 1984 til 1994. Tyskeren Peter Bukowski, svenskeren Owe Wikström og danskeren Troels Nørager. Når man allerede vælger at krydse landegrænsen, så er der selvsagt flere end disse tre forfattere, der behandler emnet akademisk. Artiklens omfang kræver dog sin begrænsning, hvorfor disse tre vægtige repræsentanter er valgt.

1.2 Ét tysk, to svenske og ét dansk bidrag

Peter Bukowskis *Die Bibel ins Gespräch bringen – Erwägungen zu einer Grundfrage der Seelsorge* fra 1994 er ikke til at komme udenom. Den er vigtig, fordi Bukowski gør sig til talsmand for et så tydeligt teologisk afsæt for at tale om Bibelens brug i sjælesorgen. Fra svensk side skal vi beskæftige os med den anerkendte religionspsykolog Owe Wikström. Først i en artikel i *Tidsskrift for Sjelesorg* fra 1984: »Om Guds ledning – Ur religionspsykologins perspektiv«, og dernæst i bogen, *Det bländande mörkret – Om andlig vägledning och psykologi i vår tid* fra 1994. Endelig skal vi se på danske Troels Nøragers *Forandringens mulighed – Essays om sjælesorg og praktisk teologi* fra 1990. Nøragers antologi bestående af udvalgte arbejder af amerikaneren Donald Capps er det første fagteologiske forsøg herhjemme på at sige, at præster og sjælesørgere med stort udbytte kan bruge de bibelske tekster i deres sjælesørgelige arbejde.

Et udpluk af mere populærvidenskabelig art findes: På dansk: Birgitte Thyssens antologi fra 1997 *Bibelbrug og Livsoplysning*. Ele Bondes *Ansigtets gåde* fra 2010. Det Danske Bibelselskabs satsning *Bibelsk sjælesorg* fra 2017. På norsk to akademiske bidrag som af pladshensyn ikke bliver gennemgået i artiklen: Tor Johan Grevbo, »Forkyndelse og bibelbrug i sjælesorgen« fra 2007 og Øyvind Eide, »Det bærekraftige bibelord« fra 2008. Der er videre skrevet om temaet på norsk i nyere tid hos Berit Okkenhaug i *Når jeg ser dit ansigt*

(2008). På svensk findes emnet blandt andet tilgået hos Cecilia Wadstein: *Själavård helt enkelt* (2009) og hos Anders Olivius: *Att möta människor* (1985).

1.3 Baggrund og metode

Målet i artiklen er et videnskabeligt undersøgende arbejde, der kaster lys over tre af nyere tids væsentlige teologiske forfatters overvejelser og metoder til det at bringe Bibelen i spil i den sjælesørgeriske praksis. Det giver for det første inspiration til sjælesørgerens hverdag, og det fremmer for det andet forståelsen for det signifikante ved overhovedet at anvende Bibelen i sjælesorgen. Der er behov for en tillidsvækkende åbning til de bibelske teksters budskab, som ikke må domineres af fastlagte bibeludlægnings og dogmatiske ekstrakter (Iversen 2018, 299). Bibelens entre i faget er først af alt en lem, der lader forandringens egentlige stemme træde klarere og lettere frem.

Metodisk er arbejdsgangen, at hvert af de nævnte teologiske udspil undersøges for deres tilgang til de bibelske skrifter brug i sjælesorgen. Undervejs diskuteres og perspektiveres forfatterne i relation til hinanden og andre praksisteologer, og i relation til den pastorale hverdag.¹

2 Tyskland

2.1 Peter Bukowski (f. 1950)

Peter Bukowski er teolog og tilmed uddannet i musik. Han har undervist i homiletik, liturgi og sjælesorg siden 1978. *Die Bibel ins Gespräch bringen – Erwägungen zu einer Grundfrage der Seelsorge* fra 1994 er en væsentlig praktiskeologisk bog vedrørende Bibelens brug i sjælesorgen. Dels fordi Bukowski antager et så specifikt bibelsk afsæt for sit arbejde med Bibelens brug i sjælesorgen og samtidig med, at han som erfaren sjælesørger selv viser brugbarheden af at bringe de bibelske tekster i spil i sjælesorgen.

2.2 Bukowskis bibelske udgangspunkt

Bukowski tager sit bibelske afsæt i historien om den brændende tornebusk i *Anden Mosebog*, hvor Gud taler til Moses inde fra en busk, der brænder, og siger til ham: 'Jeg er den, der er' (אֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי) (2 Mos 3,14). Underforstået ud fra sammenhængen, hvor Moses i situationen er i vildrede og føler sig magtesløs: 'Jeg er den, der er – for dig'. Dette udsagn, når det tolkes teologisk sjælesørgerisk, bliver et kernested, der siger, at Gud er den, der er til for den enkelte som værensgrund uanset hvad. På denne måde understreges det tydeligt, som praksisteologerne Eberhard Harbsmeier og Hans Raun Iversen også nævner i anden sammenhæng, at kirkens sjælesørgeriske arbejde altid andrager netop dén religiøse dimension, at mennesket bestandigt står i relation til Gud (Harbsmeier og Iversen 1995, 410). Selv når ilden brænder, forgår busken ikke, for Gud er til som væren, der skabende og opretholdende bevarer det ellers forgængelige. Det er et kraftfuldt Guds billede at tænke ind som bagtæppe i den sjælesørgeriske situation.

Det betyder for Bukowski tre ting:

- i. At sjælesørgeren vedkender sig samme position. Som et menneske der selv som Moses leder og tror, at Gud også er til for ham eller hende som skabende og opretholdende (Bukowski 1994, 17).
- ii. At konfidenten til enhver tid må ses i det lys, at Gud er til for vedkommende. Uagtet vedkommendes fortælling om sig selv og sine nederlag: 'Der Mensch, der mir gegenüber sitzt, ist, ob er es weiß oder nicht, Gottes Kind' (Bukowski 1994, 18).
- iii. At sjælesorgssamtalen som udgangsposition er mødet mellem et befriet *Jeg* og et endnu ikke befriet *Jeg*. Det sjælesørgeriske hjælpearbejde består i at hjælpe den anden ud i *Jeg*-frihed. I den forstand, at den hjælpsøgende kommer til at se Gud som den, der er til for ham eller hende, også i den uudholdelige lidelse (Bukowski 1994, 20).

2.2.1 Ontologisk teologi

Med denne Gud-er-væren-teologi optræder den vigtige sjælesørgeriske pointe, at Gud bestandigt står bag og opretholder den forgængelige skabning. Selv i døden (jf. Nauer 2010, 79). Det giver ikke den enkeltes lidelse mening. Vendt rundt, lidelsen kan ikke løsrive den lidende fra dette teologiske greb, at skabelsens primat, mennesket, altid er til i Skaberens hånd som dennes mulighed, og dermed altid også vender tilbage til dets Skaber. Bukowskis egen erfaring som sjælesørger gør ham dog klart, at det langt fra altid lykkedes, at den hjælpsøgende kommer til at hvile i denne tro. Sjælesørgeren kan på trods af det hvile i, at Guds kraft er til stede for den hjælpsøgende, uagtet det kommer til udtryk eller ej fra den hjælpsøgendes side. Gud kan ikke fjernes (Saxegaard 2018, 304). End ikke i døden (jf. Sl 139).

2.3 Når man bliver spurgt om bibelske og trosmæssige anliggender

Når sjælesørgeren reelt bliver spurgt til noget, hvor svaret forventes at indeholde svar ud fra det bibelske materiale eller troens univers, må sjælesørgeren som det første passe på ikke at fortabe sig i sin egen interesse for teologi og kristendom (Grevbo 2018, 284). Og som den norske teolog Roald Iversen argumenterer for i sin ph.d.-afhandling fra 2013, også at vogte sig for som præst at henfalde til ortodoksiens metafortællinger for i dem at søge svar på alt. Pointen er i sammenhængen for Iversen, at teologiske metanarrativer står i en fare for at overhøre den enkeltes personlige og subjektive fortælling. En egentlig faldgrube ved de store metafortællinger er, hvis de ligefrem bliver undertrykkende og helt tilsidesætter nutidens kontekstafhængighed (Iversen 2013, 183).

Når sjælesørgeren svarer med udsagn indeholdende teologisk tænkning, gør Bukowski opmærksom på tre ting som er vigtige at pege på. Netop disse tre punkter refererer den anerkendte norske praksisteolog og sjælesørger Tor Johan Grevbo også til i sin artikel fra 2007 (Grevbo 2007, 37-38), hvilket yderligere understreger, at tyske

Bukowski er vægtig i diskussionen omkring bibelens brug i sjælesorgen. De følgende tre punkter er gengivet efter *Die Bibel* (Bukowski 1994, 45):

- i. Sjælesørgeren bør agte på modtagerens reaktioner på det sagte
- ii. Sjælesørgeren bør indlægge pauser, så den hørende får muligheden for at bryde ind
- iii. Sjælesørgeren bør via opklarende spørgsmål forsøge at forsikre sig om, at man nu også svarer på det, der bliver spurgt om

Endvidere bør præsten være nærværende og lytte til, om der bag det teologiske spørgsmål gemmer sig et dybere eksistentielt anliggende, som kan være nyttigt at få frem. Den amerikanske teolog William Oglesby, som også er kendt for at arbejde med Bibelen i sjælesorgspraksis, nævner, at metodisk bør sjælesørgeren være ledet af 'where are you'-spørgsmål (Oglesby 1980, 138). Altså korte spørgsmål der er til for at tune sig så præcist ind som muligt på dér, hvor konfidenten er. Det er nemlig dér, hvor den hjælpsøgende er, at Gud kan blive til for vedkommende. Og kun dér. Det gælder altså om ikke at svare for hurtigt, især hvis man fornemmer, at der er bagvedliggende temaer, der er det egentlige omdrejningspunkt.

Sjælesørgeren må give sig tid til 'Klärungshilfe', som Bukowski udtrykker det, 'indem wir uns bemühen, den Hintergrund [...] unseres Gegenübers in Erfahrung zu bringen' (Bukowski 1994, 47).

Det gælder også, at ikke alle teologiske spørgsmål kræver teologiske svar. Enken kan ved begravelsessamtalen spørge præsten efter, hvor hendes afdøde mand mon nu er henne. Det er selvsagt de færreste præster, der vil falde for lette svar i en sådan givne situation af den simple årsag, at ingen kender det præcise svar. Men bag et sådant spørgsmål gemmer sig typisk ikke en længsel efter et teologisk velbegrundet svar, om end det måtte være nok så nænsomt og sindigt formuleret (Bukowski 1994, 49). Først og fremmest er spørgsmålet drevet af længsel og kærlighed til den afdøde mand, og svaret bør derfor også så vidt muligt søge at matche dette. Det, der først og fremmest hjælper et lidende menneske, er oplevelsen af, at et andet menneske kan følge det (Fuglsang 2016, 300). Akkurat Bukowskis teologiske afsæt med Gud som den, der er til for den enkelte, kan her være vejledende. Sjælesørgeren kan svare: 'Jeg ved ikke, hvor din mand er nu, men jeg tror på, at Gud er til for ham nu på en særlig måde; ligesom Gud også er til for dig'. Præsten kunne forsætte: 'På den måde er der stadig en forbundethed mellem dig og din mand, selvom du må lide smerten af at leve uden ham'. Det er et teologisk drevet svar, men det er først og fremmest en respons, der søger at møde den eksistentielle længsel, kvinden har. Efter en pause kan præsten følge op og spørge: 'Hvad hører du mig sige, når jeg siger, som jeg gør...?'

Bukowski er særdeles optaget af at bruge de bibelske skrifter i den sjælesørgeriske samtale, for der er meget at hente, men han er samtidigt opmærksom på, at mennesker

i livskriser som udgangspunkt har brug for livshjælp og ikke troshjælp (Bukowski 1994, 53). Først og fremmest har de brug for at blive mødt og blive lyttet til. 'The person is always more important than the problem, and the relationship is more important than the solution' (Oglesby 1980, 41).

2.4 Når man ikke bliver spurgt om bibelske og trosmæssige anliggender

Hvad gør man, når man som sjælesørger ikke direkte bliver spurgt om bibelske og tros-mæssige anliggender, men alligevel har en klar fornemmelse af, at indholdet af en bi-belsk historie eller tanke vil hjælpe?

2.4.1 Enkle temaer og klare pointer

I de tilfælde hvor der ikke umiddelbart efterspørges troshjælp, kan enkle og klare poin-ter fra det bibelske skatkammer alligevel være hjælpsomme. Dog, bemærker Bukowski, brug aldrig bibelske historier eller ideer, før der er lyttet grundigt til konfidentens pro-blem. Historier (også bibelske) rummer ofte flere og måske modsatrettede pointer, og kan dermed tematisere nye problematikker for den hjælpsøgende (Bukowski 1994, 62). Bukowski nævner tre eksempler fra sin egen praksis som sjælesørger:

1) En mand med alkoholproblemer klager sin nød til præsten. Han fortæller om, hvor svært hans familie har det med, at han drikker. Han har prøvet forskellige kure, men lige lidt har det hjulpet. Han ønsker egentlig ikke et råd, for gode råd er han blevet træt af. Bukowski kommer under samtalen til at tænke på den syge mand ved Bethesda dam i *Johannesevangeliet* kap. 5, hvor Jesus spørger manden: 'Vil du være rask?' (v. 6). Personen, der har opsøgt præsten, synes, det er et mærkeligt spørgsmål at stille en syg mand. Pointen er, at Bukowski gerne vil vende samme spørgsmål mod den alkoholise-rede mand og spørge: 'Vil du egentlig gerne være fri for drikkeriet?' Hjælpen kommer til at bestå i, at det efterfølgende bliver til en samtale om forskellen på at *ville* være rask og så det at *ønske*, man *var* rask. Til forskel fra den bibelske historie, hvor Jesus gør manden rask på dennes ønske, så må alkoholikeren erkende, at han må arbejde selv og virkelig *ville* være fri for sin afhængighed for også at blive det. Det bibelske anliggende bliver altså her årsag til et afgørende valg i et menneskets forhold til sin alkoholafhæn-gighed (Bukowski 1994, 56).

2) Ægteparret sidder i fælles samtale med præsten og har besluttet efter lange tovtræk-kerier at gå hver til sit. I samtalen kommer det dertil, at Bukowski lægger øre til deres skænderier og nedgøren af hinanden. Den bibelske episode der falder sjælesørgeren ind er fortællingen om Abram og Lot i *Første Mosebog* kap. 13, hvor disse to mænd også må skilles, fordi deres ejendom er blevet for stor til, at de kan leve på samme sted. Abram åbner en samtale med Lot om, at der ikke bør være strid imellem dem. Så må de hellere gå hver til sit: 'Vil du til venstre, går jeg til højre, og vil du til højre, går jeg til venstre'

(v. 9). Bukowski fortæller i sin bog, at netop denne formulering, bliver anledning til, at parret får klarsyn nok til at indse, at de rent fysisk bør gå hver sin vej, og altså dermed give hinanden lov til at skabe sig et nyt liv et nyt sted (Bukowski 1994, 57).

3) En selvmordstruet person opsøger præsten. Den hjælpsøgende har ikke mange ord. Bukowski vover i mødet med sin suicidale konfident at bringe en nytestamentlig lignelse i spil. Det er lignelsen om figentræet uden frugt fra *Lukasevangeliet* kap. 13. Havens ejer siger til gartneren, at bærer figentræet heller ikke frugt næste år, efter der er blevet gravet om det, og det har fået gødning, så kan gartneren hugge det om (v. 7). Sjælesørgeren må være ekstra varsom, når det gælder mødet med mennesker, der truer med at tage deres eget liv. Men tilbage til Bukowskis pointe fra før: sjælesørgeren må også her forsøge at lytte sig til de bagvedliggende temaer. Mange suicidale personer vil faktisk gerne leve livet, men de har givet op over for den *nuværende* situation. De er altså trætte af og opgivende over for det nærværende (som er uden frugt), men har dog alligevel ikke hugget træet om (taget deres eget liv), i håbet om at nøglen til livsglæden findes et eller andet sted. I en sådan situation kan præsten med varsomhed (temaet taget i betragtning) bruge lignelsen til at spørge, om vedkommende er villig til billedligt talt at få gravet omkring sig selv og givet sig selv gødning (jf. v. 8) (Bukowski 1994, 58).

I de tre eksempler vi har set her, er bibelske tråde blevet vævet ind i menneskers livshistorier, uden at der fra konfidentens egen side i første omgang er blevet spurgt til det. Det er klare og livsnære pointer, som kan være med til at sætte en fastlåst situation i et nyt perspektiv. 'Vil du være rask?', 'Går du til højre, går jeg til venstre' og 'Vil du selv være med til at give dit liv en ny chance?'. Bukowski peger i sammenhængen også på, at man generelt aldrig må bruge teksterne for tekstnært og for snævert, da de dersom snarere vil lukke for muligheder frem for at åbne for dem. Et enkelt billede, en enkel pointe, hellere kort end lang, skaber den dynamik, der er behov for (Bukowski 1994, 63). Det er værd at bemærke, at metoden med enkle og klare bibelske pointer selvsagt også kan komme i spil i de situationer, hvor der bliver lagt op til, at svaret må indeholde, hvad der for Bukowski er grundtanken, at Gud er den, der er til for den enkelte som værensgrund uanset hvad (Saxegaard 2018, 301).

3 Sverige

3.1 Owe Wikström (f. 1945)

Fra Tyskland til Sverige. Svenske Owe Wikström er professor i religionspsykologi ved universitetet i Uppsala fra 1984 til 2012. Han er desuden teolog, forfatter og præst. For at få en forståelse af hans tænkning om de bibelske tekster som tros- og livshjælp, skal vi konsultere hans artikel, »Om Guds ledning – Ur religionspsykologins perspektiv« fra 1984, og et uddrag af hans bog, *Det bländande mörkret – Om andlig vägledning och psykologi i vår tid* fra 1994. Nøgleordene er roller og åndelig læsning.

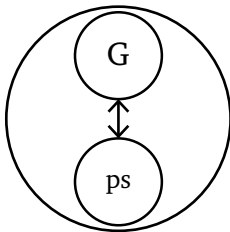
3.2 Rollen som identifikationsmulighed

Wikström argumenterer for, at de bibelske tekster skaber et perceptionsmønster for den, der ønsker at træde ind i det (Wikström 1984, 32). Vi skal betragte, hvordan Wikström bruger *rollen* som model for, hvordan det nævnte perceptionsmønster kan blive det enkelte menneske til del. En rolle har altid et dualt aspekt, hævder Wikström. Det vil sige, at der i rollespillet er en modpart. I bibelsk sammenhæng indeholder historierne gensidigt relaterede roller. Som for eksempel David, der går i dødsskyggens dal, og intet ondt frygter: 'for *du* er hos *mig*, *din* stok og *din* stav er *min* trøst' (Sl 23,4). Eller Jesus der hænger på korset: '*Min* Gud, *min* Gud! Hvorfor har *du* forladt *mig*?' (Matt 27,46).² Pointen er, at der sker en horisontsammensmeltning i disse roller.

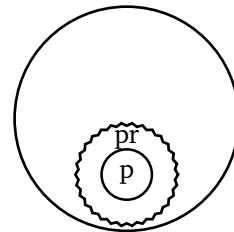
Set fra det psykologiske hjørne ind i en sjælesørgerisk sammenhæng, som ønsker at bringe en bibelsk tekst i spil, er den menneskelige side i disse roller mulig at identificere sig med (Wikström 1984, 32). Det handler med andre ord om, at konfidenten får muligheden for at identificere sig med eksempelvis David, der går i mørkets dal, men dog føler sig tryk. Eller har det som Jesus, der føler sig forladt af Gud. Wikström skitserer en illustrativ model, som han låner fra en anden svensk religionspsykolog Hjalmer Sundén. Modellen søger at vise rollerrelationen med en bevægelse fra Gud-David til Gud-nutidigt menneske (Wikström 1984, 33).

Forudsætningen:

Den i traditionen forekomne situation: Salmisten (ps) er forladt af Gud (G). Salmisten klager, og Gud trøster

Den i nutiden prøvede person (p). Ensom og oplever smerte. Tilværelsen er meningsløs så længe det profane (pr) referencesystem danner struktur

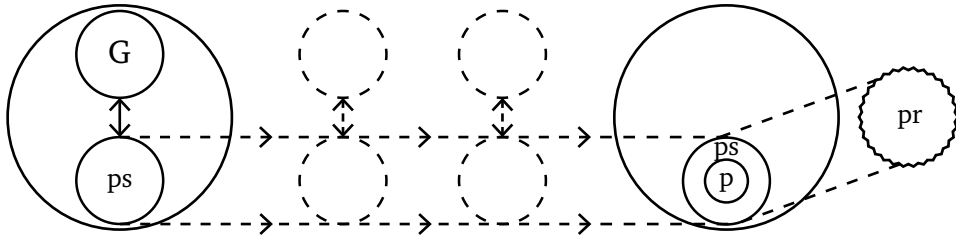

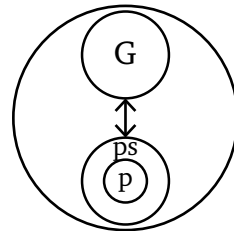
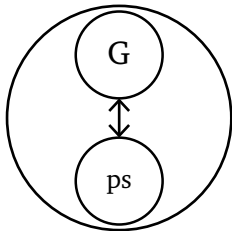
Hen imod en identifikation:

P identificerer sig med salmistens ord, og overtager dermed hans rolle.. →

→ ..det jordiske verdensbillede (pr) træder i baggrunden og erstattes af bibeltekstens ord (ps)

Fuld identifikation:

Der er sket en bevægelse. Gud (G) har taget bolig i en gensidig rolle med p, som gør at den i traditionen beskrevne Gudsaktivitet (ps) bevirker et nyt perceptionsmønster for p. P oplever nærvær, trøst og frihed

De bibelske tekster kan på den måde tjene som rollebeskrivelser, som den hjælpsøgende kan identificere sig med og selv gøre sig de erfaringer, som i teksten beskrevet. 'Du er hos mig, din stok og din stav er min trøst' (jf. Sl 23,4). Denne usynlige dialog kan blive til bøn, som holder forbundet i live imellem Gud og konfident. Sjælesørgerens specielle opgave ud fra denne metode er at finde tekster, som på en særlig måde indbyder konfidenten til at identificere sig med rollen og dermed lægge sine problemer og følelser ind i situationen. Personer som slider med angst bør mødes med bibelske beretninger om personer, der også døjer med angst (Grevbo 2007, 38). På den måde, som Wikströms model illustrativt understreger, bliver den bibelske salme en pil, der peger i retning af

en Gud, der er til for den lidende. Således som vi også tidligere så være Bukowskis sjælesorgsteologiske udgangspunkt.

Den bibelske tradition med roller og symboler skildrer den 'verklige verkligheten' skriver Wikström andetsteds (Wikström 1990, 198). Det kræver uddybning. Sammenholdt med Bukowskis teologisk udtryk bliver denne påstand dækkende over, at der bag alt findes en Gud, der er til for den enkelte. Det er akkurat denne 'verklige verkligheten', som kan skabe en forandring, og som den lidende og hjælpsøgende længes efter, når den jordiske virkelighed ikke længere er forløsende. Og denne åndelige 'verklige verkligheten' som udtrykkes i de bibelske tekster formår netop at indfange den menneskelige virkelighed i hele dens modsætningsfylde. I dens dramatiske karakter med både godt og ondt. Det er akkurat det, som gør rolle-fortællingen så stærk. Som Stifoss-Hansen udtrykker det: 'Gud kjenner min virkelighet slik den er nå, både de vonde og de gode delene, han aksepterer meg uten forbehold, når jeg hviler i fortellingen, hviler jeg i Gud' (Stifoss-Hansen 2000, 70). Sjælesorgsteologisk betyder det, at alle mennesker altid kan have et håb. Et håb der strækker sig ud over, hvad denne verden selv ved sine yderste anstrengelser må give op over for. Bibelhermeneutisk forstået henter et sådant håb sit afsæt i tanken om, at en meningsfuld tekst kaster en 'verden' af sig i retningen væk fra sig selv. Hen mod Gud som håbets egentlige anker. På den måde indvarsler vi Donald Capps, som vi skal se på om lidt. Inden da skal Wikströms åndelige læsning beskrives.

3.3 Den åndelige læsning

Åndelig læsning (lat. *lectio divina*) er et begreb, Owe Wikström henter fra Middelalderen, og som i sin enkelhed lægger op til, at teksten læses langsomt, og at man tygger drøv på det læste. Forudsætningen for Wikströms analyse og beskrivelse af den åndelige læsning, hvilken han præsenterer i bogen *Det bländande mörkret* fra 1994 er, at læseren tror, at Gud virker umiddelbart gennem teksten (*lectio divina*). At der fra selve bibelteksten udgår en kraft uafhængig af genre, form og indhold. Læseren 'kan i sitt inre inreda de scener där Kristus rör sig och sedan gå in i dessa scener – han kan öva sig att »vära« de personer som uppträder där. Den andliga läsningen förutsätter en bestämd inställning till det lästa: här talar Gud' (Wikström 1994, 142). Hermeneutisk minder det om Wikströms beskrivelse af rollemetoden, som just behandlet i det forrige. Læseren træder ind i narrativen og identificerer sig med den bibelske person, og kommer derved til at stå i en relation til tekstens afsender, som er Herren selv (Wikström 1984, 32). Der er endvidere det selvransagende aspekt ved denne læsemetode, at læseren må være opmærksom på, hvad Gud nu i den givne situation vil give gennem den tekstlige kommunikation: 'Syftet är inte teoretisk klarsyn. Syftet är de existentiella tilltalet' (Wikström 1994, 142).

3.3.1 Den nødvendige Jeg-følelse

Denne form for bibelstudiemetode opererer på et udpræget eksistentielt niveau, hvor man som læser gerne modtager noget direkte fra Gud: 'Syftet är de existentiella tilltalet'. Derfor kan det give mening at pege på, at den åndelig læsning som metode ud fra en psykologisk vinkel må tage højde for, at læseren forudsætningsvis bør have så meget *Jeg*-følelse, at vedkommende reelt ved, hvad vedkommende har brug for. Nøjagtig som man bør tage højde for, når man taler om psykologiske tilknytningsteorier, hvor den gode oplevelse af fællesskabet med andre forudsætter, at *Jeg*'et kan rumme sig selv positivt både forud og i fællesskabet med de andre (Sørensen 2016, 128). Det er en eksistensfilosofisk grundtanke, at *Jeg*'et bliver til i mødet med *Du*'et (Martin Buber). Men forud for *Du*'et må der alligevel være en rudimentær *Jeg*-fornemmelse, for at det *Jeg* kan anerkende sit *Jeg*'s møde med det andet *Du*. Det ført over på det selvransagende aspekt ved den åndelige læsning betyder, at man som menneske må kunne rumme sig selv forud for et fællesskab med Gud (Capps 1990, 193). Psykologisk sagt er et sundt fællesskab med sig selv dermed også en forudsætning for, at man teologisk kan modtage Skaberens blik som anerkendende og ikke dømmende. Først da kan menneskets splittede tanker og sårbare sind åbne sig for en erkendelse af, at det også har behov for at få *mere* fra Gud: mening, kærlighed, tilgivelse, formaning, mere anerkendelse af selvet etc. (Louw 2018, 361). For at et *Jeg* kan træde til side og lade Gud tale, må det *Jeg* anerkende sig selv, ellers er der ingenting, der træder til side. Oplever sjælesørgeren en svag *Jeg*-følelse hos konfidenten, må man, som Grevbo er bevågen over for i sin nyeste bog *Sjælesorg i teori og praksis*, være på vagt og kæmpe imod enhver form for bibelsk eller kirkelig skråsikkerhed, som vil tvinge folk i bestemte retninger (Grevbo 2018, 283). Ellers bliver det let et overgreb på det svage *Jeg*. Derudfra rejser sig således også en etisk appel til sjælesørgeren om ikke at påtvinge konfidenten eksempelvis sit eget eksistentielle og åndelige sprog. Sjælesørgeren er ingen kolonimagt besiddende den korrekte metateologi udtrykkende universelle sandheder (Iversen 2013, 190). Hos det lille *Jeg*-menneske, eller hos den som lider voldsomt, skal der som afsæt ingen retningslinjer gives. Råd og retningslinjer er udsagt på et kognitivt plan hen imod den sørgende og lidende, som er på et sensitivt plan. Derfor er stilhed og lyttende nærvær nøgleord.

I den åndelige læsning gælder det om, at *Jeg*'et ser Ansigtet (*Du*'et) bag teksten, som lyser over læseren, og som vil noget med just denne læser. Det 'gäller [...] att du tar på personligt allvar *det som du förstår* ock gläds över, förvånes över, skräms av, bliver upprörd över eller tacksam för' (Wikström 1994, 143). Igen gælder det, at der må være et minimum af selvanerkendende *Jeg*-følelse hos læseren, for at relationen mellem Gud og menneske etableres. Et totalt opløst *Jeg* ved ikke, hvad behov det har, og er ikke i stand til at glædes over noget eller sige tak.

Dog, et klassisk teologisk modsvar til vores psykologiske perspektiv på tingene kunne være at sige med den svenske præst og lærer i sjælesorg Cecilia Wadstein i bogen *Själévård helt enkelt*: 'Gud är där vi är. [...] Närmare oss än vi är oss själva, närmare än

vårt eget hjärta' (Wadstein 2009, 92). Det giver for så vidt teologisk sober mening. At Gud kender mennesket bedre end mennesket kender sig selv (Sl 139). Side om side med det, er det ikke desto mindre stadig væsentligt, at sjælesorgen lærer fra psykologien, at der må være et minimum af grundsubstans hos den enkelte, for at teologien kan tages ind og blive opbyggelig. Det helt ituslåede *Jeg* har ikke først og fremmest brug for guddommelig eksistentiel tiltale, men menneskelig og guddommelig *omsorg*. Så taler vi altså ikke længere om, hvilken bibelhermeneutisk metode, der er mest egnet, men om betoningen af det stille sjælesørgeriske nærvær, der sent bliver træt af at være til stede (Saxegaard 2018, 296).

3.3.2 Åndelig læsning som åndelig samtale

Den åndelige læsemetode modsætter sig ikke intellektuelle bibelstudier. Slet ikke hos sjælesørgere: 'Ett fortsatt vetenskapligt studium bevarar elasticiteten ock friskheten i en själasörjares liv' (Wikström 1994, 144). Men selve den hermeneutiske metode, som benytter sig af *lectio divina* lægger ikke op til at nærme hjernen, men hjertet. 'Det handlar alltså om en eftertänksam och uppmärksam läsning där läsaren växlar mellan att förstå textens innehåll och en besinning och ett samtal med textens referent som är Gud eller Kristus' (Wikström 1994, 144). Denne vekslen mellem at forstå tekstens indhold og det at samtale med Gud leder akkurat hen til, at den forståelse, der er tale om kunne kaldes en *indsigtsforståelse*. Indsigt er en dobbelthed, der indebærer både det at kunne se *ind ad* (mod sig selv) og *ud ad* (mod Gud). Udkommet af dette dobbeltsyn kalder vi indsigt. Ud fra Wikströms udlægning indeholder denne form for indsigt en samtale med Gud eller Kristus. På den måde er vi ovre i det, der teologisk også kaldes bøn. Da sammenhængen mellem den opmærksomme læsning, som har *Jeg*'et med (se ind ad), og samtalen med tekstens bagvedliggende ansigt (se ud ad), er så tæt, så kommer begreberne åndelig læsning og åndelig samtale stort set ud på et: 'Der finns därför inga klara skiljelinjer mellan andlig läsning och bön' (Wikström 1994, 146). Det bliver helt tydeligt, hvor der er tale om, at de bibelske tekster er bønner, som for eksempel i *Salmernes Bog* i Det Gamle Testamente.

Meningen med den åndelige læsning er altså at føre personen ind i nærværet med bibeltekstens Gud. Det gør at mennesker får et mere bibelsk og fyldigere billede af Gud, og et bredere og dybere sprog at kommunikere eksistentielt ud fra (Stifoss-Hansen 2000, 70). Når man forholder sig til, at heller ikke denne metode kommer uden om, at læseren må have et gran af sund selvfølelse, så er læsemåden ud fra en sjælesorgshermeneutisk betragtning oplagt i flere tilfælde:

1) Metoden kan bruges i grupper, fordi man kan læse lidt tekst og alligevel få meget ud af det. Det kan give god mening at tale om udbyttet af det læste med de andre i en gruppe (Morgenthaler 2009, 261).

2) På sygehuse og i fængsler er læsemåden også brugbar. Her er det også en fordel, at den lange tekst ikke er en forudsætning. Men at det netop er det meditative og det bedende, der er i fokus.

4 Danmark

4.1 Donald Capps (1939-2015)

Den amerikanske pastoralteolog og professor Donald Capps er i 28 år professor ved Princeton Theological Seminary. Capps bliver for alvor kendt herhjemme som følge af Århusteologen Troels Nøragers oversættelse og redigering af flere af Capps' kapitler i diverse bøger. Nøragers arbejde udkommer i antologien *Forandringens mulighed – Essays om sjælesorg og praktisk teologi* i 1990. Med denne bog kommer der et forskningsbaseret bidrag på dansk om de bibelske teksters muligheder i sjælesorgen. Bogen udgør samtidig også flere kimblade til opblomstringen af en faglig interesse for emnet i Danmark, og en yderligere nagle i konstruktionen for at bygge det praktiske teologiske fag op som universitetsfag herhjemme (Capps 1990, 9).

Også i en akademisk artikel vil jeg gå ud fra Nøragers oversættelser i *Forandringens mulighed*. Når jeg ikke går til de bagvedliggende kilder, så er det, fordi det netop er *Forandringens mulighed*, der lancerer emnet i Danmark og ikke Capps' originale engelske bogtitler. Troels Nørager gør i sin antologi på fin vis rede for, hvilke engelske kapitler og bøger, der ligger bag de enkelte kapitler i *Forandringens mulighed* (Capps 1990, 271-272). Det samme gøres her med henblik på de udvalgte kapitler i *Forandringens mulighed*, som jeg følgende tilgår for at beskrive Capps' tilgang til brugen af de bibelske skrifter i sjælesorgen:

Kap. 1: »Bibelens rolle i sjælesorgen: fire grundprincipper«. Oversat fra: »The Bible's role in Pastoral Care and Counseling«, fra bogen *The Church and Pastoral Care* (1988).

Kap. 3: »Forkyndelse i sjælesorgen«. Oversat fra: »Proclamation in Pastoral Counseling«, fra bogen *Pastoral Counseling and Preaching* (1980).

Kap. 7: »En hermeneutisk model for sjælesorgen«. Oversat fra: »A Hermeneutical Model for Pastoral Care«, fra bogen *Pastoral Care and Hermeneutics* (1984).

4.2 Fire principper for anvendelse af Bibelens tekster

Donald Capps er optaget af fire grundprincipper med hensyn til at anvende bibelske tekster i sjælesorgen. Kap. 1 i *Forandringens mulighed*.

- i. *Relevans*. Sjælesørgeren må være opmærksom på tekstens relevans i forhold til konfidentens problem (Capps 1990, 30).
- ii. *Sensitivitet*. Princippet understreger vigtigheden af præstens sensitivitet, når det gælder den givne situation sammen med den specifikke person. Én type person

kan tåle at høre en tekst om Guds vrede, en anden person kan ikke (Capps 1990, 31).

- iii. *Konsistens*. Konsistensprincippet vægter selve sjælesorgsprocessen sådan at forstå, at der må være konsistens mellem det overordnede generelle sjælesørgeriske forløb (metoder og samtaleteknikker) og så det nye, der bringes i spil med indførelsen af en bibelsk tanke eller tekst (Capps 1990, 32). Det er også i sammenhængen her, at overvejelsen bør komme, om hvorvidt det nu også i situationen er korrekt at henvise til en bibelsk tekst eller foreslå konfidenten, om der skulle tages afsæt i en sådan.
- iv. *Åbenbaringsens forandrende mulighed*. Som det sidste må præsten være åben over for, at de bibelske tekster åbenbarer en verden, som Gud aktivt er til stede i. Når den skabende Gud er engageret i teksten, åbnes den hermeneutiske mulighed, at teksten ikke bare siger det, der ordret står, men også lancerer muligheden for, hvad der *kunne ske* fremadrettet. Psykologisk betragtet lukker den teologiske tekst potentielt op for en perceptuel nyorientering i konfidentens landskab (Capps 1990, 33).

Så vidt Capps' fire anvendelsesprincipper for brugen af de bibelske tekster i sjælesorgen. Nu til forfatterens forsøg på en hermeneutisk model.

4.3 En hermeneutisk model for sjælesorgen

Donald Capps har ikke som Peter Bukowski et egentligt skriftligt udgangspunkt i form af et specifikt bibelsted. Capps grundlæggende model for at forsøge at arbejde med de bibelske tekster i sjælesorgen bygger på et solidt udarbejdet hermeneutisk forarbejde af den franske filosof Paul Ricoeur. Kap. 7 i *Forandringens mulighed*.

Det fundamentale argument som drages frem her siger, at der er lighed mellem skrevne tekster og menneskelig meningsfuld handlen.

1) Ligesom meningsfuld handlen sætter noget i gang, således gør også skrevne tekster (Capps 1990, 177).

2) På samme måde som meningsfuld handlen, har skrevne tekster også utilsigtede følger: 'I det øjeblik teksten har forladt forfatterens hånd og er kommet i læserens besiddelse, betyder det, teksten siger, mere end det, forfatteren havde til hensigt at sige' (Capps 1990, 178). Argumentationen er ganske enkelt den, at det kun er den umiddelbart foreliggende tekst, der kan læses. Forfatterintentionerne er ukendte. Forfatterens tekst kan altså lede i andre retninger end førsteforfatteren måtte have ønsket.

3) Akkurat som meningsfuld handlen skaber en verden, gør skrevne tekster det også. I forhold til meningsfuld handlen gælder det, at den udvikler betydninger, der kan aktualisere sig anderledes og i andre situationer end den, hvor den oprindeligt først fandt sted. Eksempel: brudeparrets vielse åbner en ukendt verden, som de kommer til at van-

dre i, og som de ikke fuldt ud kan forudse, når de indgår ægteskabet. Når det gælder en tekst: til forskel fra det talte ord, hvor to mennesker udtrykker et fælles kendskab til den verden, der tales om, så afstedkommer det skrevne ord også en ny verden. 'Det skrevne sprog »udkaster en verden«, der er uden den snæverhed og de grænser, som kendetegner den oprindelige, dialogiske verden' (Capps 1990, 179). Det skrevne ord kaster altså en mulig verden ud i retningen væk fra sig selv. En ny måde at orientere sig på for den, som læser teksten.

4.3.1 *Åbenbaringens forandrende mulighed*

Hermed leder vi op til Capps' fjerde anvendelsesprincip fra før: åbenbaringens forandrende mulighed. Når en bibelsk tekst præsenterer en indgribende Gud, afstedkommer det en mulighed for en ny tolkning af læseren og dennes situation. Eksempel: i 2 Mos 29,42-45 taler Gud og siger, at han vil være til stede for Israels folk ved Åbenbaringsteltets indgang: 'Jeg vil give mig til kende der' (v. 43) og 'Jeg vil være Gud for dem' (v. 45).³ Læg for det første mærke til det sammenlignelige med Bukowskis udgangspunkt med Gud i den brændende tornebusk: 'Jeg vil være Gud for dem' (2 Mos 29,43) og 'Jeg er den, der er – for dig' (2 Mos 3,14). Dernæst, teksten er specifik historisk i sin oprindelige situation, og som sådan uden nogen særlig betydning for sjælesorgen. Men, hævder Capps med afsæt i Ricoeur, den bibelske tekst kan netop kaste en ny verden af sig i retningen væk fra sig og over på læseren, og dermed bære frugt. Den bærer frugt, hvis læsningen ændrer måden den hjælpsøgende tænker om sin krisesituation på, og særligt, hvis det fører til nye og forbedrede handlingsmønstre fremadrettet (Capps 1990, 180). Hvis den hjælpsøgende indtager sentensen af: 'Jeg vil være Gud for dem' (2 Mos 29,45), så bliver bibeltekstens udkastede verdensbillede konfidentens hjælp til et ændret syn på sin situations alvor. En tekst har altså ikke kun det for sig, som den siger, også det, den gør (Harbsmeier og Iversen 1995, 360). Det svarer også til at se ansigtet bag teksten, som Wikström taler om i henhold til den åndelige læsning. Den tyske pastoralteolog Christoph Morgenthaler refererer også Capps og taler om det som en verdensåbnende (welterschließende) tilgang. Sådan at forstå, at princippet tager højde for, at teksten rummer en kraft, som kan forandre den nutidige situation. 'Die Bedeutung des biblischen Textes ist nicht auf seine offensichtlichen, topischen Bezüge begrenzt. Vielmehr erschließt der Text eine Welt, welche die unmittelbare Situation transzendiert' (Morgenthaler 2009, 259). Teksten er ikke til for at understøtte præstens eller traditionens dogmatiske synspunkter. Målet er ej heller, at tekstens mening reduceres til, hvad der oprindeligt var beskrevet, men at den i stedet får lov at åbne en Guds-verden, som taler ind i og appellerer til den nutidige oplevelse og erfaring.

4.4 Tre måder at arbejde med den bibelske tekst på i sjælesorgen

Donald Capps præsenterer derudover tre måder at bringe bibelsk tankegods ind i samtalen på. Alle tre har noget for sig, og sjælesørgeren må overveje, hvilken der passer

bedst i den givne situation. Kap. 3 i *Forandringens mulighed*. De tre modeller er den salmiske, den proverbiske og den paraboliske model.

1) *Den salmiske model*. Den salmiske model har navn som sådan, fordi den metodisk læner sig op ad *Salmernes Bog* i Det Gamle Testamente. Metoden er terapeutisk påskønet af den klient-centrerede tilgang, som psykologen Carl Rogers repræsenterer, og med ham teolog og præst Seward Hiltner i hans *Pastoral Counseling* fra 1949. Ligesom *Salmernes Bog* lægger den salmiske model vægt på klientens emotionelle udtryk og følelser. Endvidere betoner metoden, at det ikke er sjælesørgerens opgave at moralisere eller tilbyde forklaringer på konfidentens udfordringer (Capps 1990, 86). Ikke så overraskende i en tid med stort fokus på menneskets selv, er det netop denne metode, der i nyere tid har været mest indflydelsesrig i sjælesorgstænkningen generelt (Harbsmeier og Iversen 1995, 405), og som eksempel også præger argumentationen i forhold til, hvordan man som sundhedsperson bedst skaber et tillidsfuldt forhold til patienten (Fuglsang 2016, 303 og Gudbergesen 2018c, 70). Bringer sjælesørgeren bibelsk materiale ind i samtalen ud fra denne metode, er det ofte en salme fra Det Gamle Testamente. I alle fald bringes en given tekst ind for at give konfidenten plads til sine tanker og følelser og ikke for at styre eller formane.

2) *Den proverbiske model*. Den proverbiske model er lige modsat den salmiske og lægger vægten på, at sjælesørgeren bør vejlede, irettesætte og formane. Den kaldes proverbisk, fordi den minder metodisk om ordsprogenes belærende stil i *Ordsprogenes Bog* i Det Gamle Testamente. Af profilerede tilhængere af metoden nævnes den calvinistiske forfatter Jay Edward Adams. Særligt i hans indflydelsesrige bog *Competent to Counsel* fra 1970. Adams mener, at Bibelen overordnet betragtet bør læses som belærende og vejledende, men at særligt *Ordsprogenes Bog* er et godt eksempel på det, som han kalder noutetisk sjælesorg. Den proverbiske model lægger vægt på en ændret adfærd hos konfidenten (Capps 1990, 87). Der findes tilfælde, hvor det kan være udbytterigt at vejlede folk til ændring i deres adfærd. Som eksempel peges på et uddrag omhandlende en fængselsindsat i artiklen »Sjælesørgerisk erfaringsnærhed i tre udvalgte gammeltestamentlige salmer« (Gudbergesen 2015, 357).

3) *Den paraboliske model*. Donald Capps lancerer en mellemvej. Capps kalder metoden for parabolisk. Den er inspireret af de nytestamentlige lignelser (parabolæ = lignelse), som med deres 'åbne slutninger' lægger op til nye mønstre at orientere sig efter i livet (Harbsmeier og Iversen 1995, 411). Lignelsen har nogle karakteristika som kaster lys ind over en sjælesorgsmetode, der ønsker at bringe en bibelsk tekst i spil (Capps 1990, 89-90):

- i. Lignelsen afbilleder en hændelse, hvis mening ikke er givet fuldt ud på forhånd

- ii. Lignelsen ender dermed ikke i og med at den er læst. Af samme grund undertrykker den ikke fornemmelsen for livets tvetydighed
- iii. Narrativen udfordrer dermed til ny indsigt og nyorientering for læseren

Metodisk befinder den paraboliske metode sig et sted midt imellem den salmiske og den proverbiske metode. Når en bibeltekst bringes ind i sjælesorgen ud fra det paraboliske fortsæt (oftest en nytestamentlig lignelse), så er der al den plads, der skal være til konfidentens egenfortælling og grundforståelse af selvet. Det svarer til det, som Morgenthaler benævner som det semiotisk-hermeneutisk princip, hvor perspektivet tilnærmelsesvis flyttes over på læseren, som får lov at se forskellige lag i teksten (Morgenthaler 2009, 262). Det er læserens personlige tilegnelse af tekstens univers, der bliver forløsende og er i fokus. Nok engang kan vi skæve til Roald Iversens undersøgelser i dennes doktorarbejde, som ligeledes fastslår, at en postmoderne sjælesorg må åbne sig for nye måder at læse bibeltekster på. Når man for eksempel bliver opmærksom på, hvilke uenigheder de første kristne menigheder tumlede med, så bør man heller ikke i dag lægge sig fast på én bestemt måde at læse en bibeltekst på. Der kan gemme sig lag i teksten, som den hjælpsøgende måske bliver opmærksom på, fordi vedkommendes perspektiv og indgangsvinkel er helt anderledes (Iversen 2013, 192). Sjælesørgerisk bibelpraksis må med andre ord være villig til en dekonstruktion af autoritetsfortolkningen, for at give plads til den hjælpsøgendes anderledes indgangsvinkel og det at den hjælpsøgende deraf kan møde Guds forandrende stemme i teksten. Man må, som Iversen siger det, 'bli uafhængig av den *grunn* som teksterne forutsetter, fordi ens egen *grunn* er en annen' (Iversen 2013, 192).

Dog, lignelsens morale eller pointe kan selvsagt ikke totalt overhøres uden at man helt negligerer tekstens budskab. Sjælesørgeren må her eventuelt vejlede og støtte konfidenten. Tekstens Gud (det være en lignelse eller en anden tekst med et klart opbyggende Gudsbillede) bør blive et vendepunkt i livet eller i situationen (Gudbergson 2018b, 56). Som man taler om en kopernikansk vending i Middelalderen, hvor centrum af universet flyttes fra Jorden til solen, kan man sige, at menneskets *Jeg* flyttes fra livets genvordigheder over på Gud, der bliver det nye centrum. Igen, jævnfør Bukowskis bibelsjælesørgeriske udgangspunkt: Gud bliver til for den enkelte. Mennesket er dermed ikke fortabt i sig selv. Lidelsen er ikke det mest essentielle, der er at sige om *Jeg*'et. *Jeg*'et er set, opretholdt og forklaret. I livet, og i døden.

5 Opsamlende konklusion

Undersøgelsen har grebet fat i tre af nyere tids væsentlige bidragsydere i diskussionen om brugen af de bibelske tekster i sjælesorgen.

Tyskeren Peter Bukowski (1994) er afgørende, fordi han med så eksplicit et bibelsk udgangspunkt gør den opretholdende *Jeg-er-den-jeg-er-Gud* i den brændende tornebusk til afsæt for sin tænkning omkring Skriftens brug i sjælesorgen. Af det optræder

den sjælesørgeriske signifikans, at Gud bestandigt står bag den forgængelige skabelse. Den lidende kan ikke løsrives fra det teologiske tag, at mennesket altid er til i Skaberens hånd, og dermed altid vender tilbage til dets Skaber. Det præger sjælesørgerens syn på sig selv som menneske og ikke mindst på den hjælpsøgende som menneske.

Svenske Owe Wikström lancerer to metoder. Først *rollemodellen* som er en psykologisk metode, som handler om identifikation (1984). Med et religionspsykologisk tvist gør Wikström metoden sjælesørgerisk anvendelig ved at konfidenten opmuntres til at leve sig ind i bibelpersonens rolle. Det skaber et nyt og frisættende perceptionsmønster for participanten, som trøstes af Gud. I sammenhæng med dette kan Wikströms senere arbejde med begrebet åndelig læsning (1994) ses. Det må tros, at Gud taler igennem teksten til den enkelte læser nu og her. Fordelen er at metoden kræver få boglige kundskaber, og den maner til langsomhed. Man kan få meget ud af lidt tekst, og den hjælpsøgende kan gå med det bibelske tilsagn og tygge på det.

Endelig præsenteres vi for Donald Capps' arbejder gennem Troels Nørager (1990). Væsentligt er her det hermeneutiske greb, Capps henter fra Ricoeur, som siger, at som meningsfuld handlen giver noget fra sig, gør det skrevne ord det også. Den bibelske tekst kaster en verden af sig i retningen væk fra sig selv. Den sjælesørgeriske pointe er, at tekstens mening ikke bør reduceres til, hvad der oprindeligt var beskrevet, men at den i stedet åbner en Guds-verden, som taler ind i og appellerer til den nutidige oplevelse og erfaring. Det *bibelåbenbare princip*. Med sin hermeneutiske grundighed er Capps med til at åbne for, hvad vi kunne kalde menneskets kopernikanske vending. En forståelse af at *Jeg*'et set i lyset af de bibelske tekster ikke er tilværelsens sandeste centrum, men at det er Gud, der er tilværelsens skabende og opretholdende midtpunkt.

5.1 Fem punkter om værdien af at anvende bibelske tekster i sjælesorgen⁴

- Der gives større rum for Guds stemme, som er den egentlige forandringens mulighed
- Når præsten er opmærksom på det indholdsrige bibelske stof, som er vedkommendes egen uddannelsesbaggrund, kan præsten langt tryggere være en del af det frugtbare samspil, der bør være med de humanistiske hjælpediscipliner, psykologi, filosofi etc.
- En af kirkens vigtigste kommunikationsformer, sjælesorgen, styrker sin kirkelige relevans på baggrund af litteraturkredsens ældste sjælesørgeriske materiale, nemlig Bibelen
- Sjælesorgssamtalen kommer til at stå stærkere, fordi den bibelske tekst står som et vandmærke, der fortsat skal holde sjælesorgen teologisk intakt og i live
- Den brede folkekirkelighed får det ud af det, at kirken bliver mere nærværende og relevant, fordi der i de gamle tekster, der er skrevet af mennesker, stadig er ord og udtryk til menneskelivet

Noter

- 1 Hvor intet andet er angivet er bibelcitater fra den danske autoriserede oversættelse fra 1993.
- 2 Kursiveringerne i citaterne er forfatterens tilføjelse.
- 3 Gengivelsen af den hebraiske tekst beror på forfatterens egen oversættelse.
- 4 Punkterne er en lettere bearbejdning af samme i en artikel i *Præsteforeningens Blad*, Gudbergsen 2018a, 73.

Litteraturliste

Bibelen. 1993. København: Det Danske Bibelselskab.

- Adams, Jay Edward. 1970. *Competent to Counsel – Introduction to Nouthetic Counseling*. Michigan: Zondervan.
- Bonde, Ele. 2010. *Ansigtets gåde – Om at finde identitet i de bibelske fortællinger*. Odense: Boedal.
- Bukowski, Peter. 1994. *Die Bibel ins Gespräch bringen - Erwägungen zu einer Grundfrage der Seelsorge*. Neukirchener: Neukirchener Verlag.
- Capps, Donald. 1990. *Forandringens mulighed – Essays om sjælesorg og praktisk teologi*. Oversat og redigeret af Troels Nørager. København: Forlaget Anis.
- Eide, Øyvind 2008. »Det bærekraftige bibelord – Fra debatten om Bibelens rolle i den sjælesørgeriske samtale«. *Tidsskrift for Sjelesorg* (2): 94-108.
- Fuglsang, Anders. 2016. »Søgen efter mening«. I *Den palliative indsats – En patientcenteret tilgang*, redigeret af Helle N. Matthiesen og Lotte B. Kjelstrup. København: Munksgaard.
- Fuglsang-Damgaard, Hans. 1945. »Sjælesorgens teori og praksis i Danmarks og Norges kirkeritual af 1685«. *Dansk teologisk tidsskrift* (2): 83-87.
- Grevbo, Tor Johan. 2007. »Forkyndelse og bibelbrug i sjælesorgen«. *Halvårsskrift for praktisk teologi* (1): 30-44.
- Grevbo, Tor Johan. 2018. *Sjelesorg i teori og praksis – En lærebok og håndbok med mange perspektiver*. Oslo: Lunde Forlag.
- Gudbergsen, Thomas. 2015. »Sjælesørgerisk erfaringsnærhed i tre udvalgte gammeltestamentlige salmer – Et studium i brudfladen mellem bibelsk eksegese og praktisk teologi«. *Dansk teologisk tidsskrift* (4): 341-358.
- Gudbergsen, Thomas. 2018a. »Bibelens og teologiens rolle for sjælesorgen i Folkekirken og i 'Institutionskirken'« del 2. *Præsteforeningens Blad* (4): 71-73.
- Gudbergsen, Thomas 2018b. »Gud er en Gud, der ser – nyskabende – En sjælesorgsorienteret læsning af historien om Hagar i 1 Mos 16,7-14«. *Tidsskrift for Sjelesorg* (1): 51-65.
- Gudbergsen, Thomas. 2018c. »Det samtalende nærværs bærekraft i relation til den palliative patient – med afsæt i tanken om at turde være til stede som den sårbare helbreder«. *Omsorg – Nordisk tidsskrift for palliativ medicin* (4): 69-72.

- Harbsmeier, Eberhard og Hans Raun Iversen. 1995. *Praktisk teologi*. København: Anis Forlag.
- Hill, Harriet; Margaret Hill; Richard Baggé og Pat Miersma. 2017. *Bibelsk sjælesorg – Bearbejdning af traumer*. Oversat og redigeret af Synne Garff og Helle Møller Jensen. København: Det Danske Bibelselskab.
- Hiltner, Seward. 1949. *Pastoral Counseling - How every Pastor can Help People to Help Themselves*. Nashville: Abingdon-Cokesbury Press.
- Iversen, Roald. 2013. *Barmhjertighet og frigjøring. Sjelesorg som kritisk hermeneutisk praksis – Refleksjoner i grenselandet mellom metanarrativer og meganarrativer*. Ph.D.-afhandling. Oslo: Det Teologiske Menighetsfakultetet.
- Iversen, Hans Raun. 2018. *Ny praktisk teologi – Kristendommen, den enkelte og kirken*. København: Eksistensen.
- Louw, Daniël. 2018. »Wholeness and Human Well-Being in a Pastoral Anthropology within the Theoretic Paradigm of Stereometric Thinking – Towards a Spiritual and Integrative Approach in Cura Animarum«. *Tidsskrift for Sjelesorg* (3-4): 342-376.
- Morgenthaler, Christoph. 2009. *Seelsorge*. München: Gütersloher Verlagshaus.
- Nauer, Doris. 2010. *Seelsorge – Sorge um die Seele*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Oglesby, William. 1980. *Biblical themes for Pastoral Care*. Nashville: Parthenon Press.
- Okkenhaug, Berit. (2008). *Når jeg ser dit ansigt – Indføring i kristen sjælesorg*. Oversat af Bodil Lodberg, Niels R. Mose og Morten M. Samuelsen. Frederiksberg: Unitas Forlag.
- Olivius, Anders. (1985). *Att möta människor*. Älvsjö: Verbum.
- Saxegaard, Kristin Moen. 2018. »Håpstegn – På letting etter små ord som bærer«. *Tidsskrift for Sjelesorg* (3-4): 296-305.
- Stifoss-Hansen, Hans. (2000). »Bibelen som fortelling«. Skriftserien *Koinonia* (2): 67-72.
- Sørensen, Lars. 2016. *Sjælens længsel – Om at finde sig selv uden at føle sig forkert*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Thyssen, Birgitte. 1997. *Bibelbrug og Livsoplysning – Bibeldidaktiske overvejelser*. Frederiksberg: Religionpædagogisk Center.
- Wadstein, Cecilia. 2009. *Själevård helt enkelt*. Stockholm: Verbum.
- Wikström, Owe. 1984. »Om Guds ledning – Ur religionspsykologins perspektiv«. *Tidsskrift for Sjelesorg* (2): 31-37.
- Wikström, Owe. 1990. *Den outgrundliga människan – Livsfrågor, psykoterapi och självård*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Wikström, Owe. 1994. *Det bländande mörkret – Om andlig vägledning och psykologi i vår tid* Örebro: Libris.

Forfatter

Thomas Gudbergesen
Holbæk Sygehus og Tveje Merløse sogn,
Smedelundsvej 60
4300 Holbæk
tgu@km.dk

Artiklen er blevet godkendt ved en redaktions-
uafhængig fagfælle vurdering.